

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І ТУРИЗМУ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕРАПЕВТИЧНІ ВПРАВИ**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

спеціальність: 227 Фізична терапія, ерготерапія

освітньо-професійна програма: Фізична терапія, ерготерапія

код дисципліни в освітньо-професійній програмі: ОК.ЦС 24

мова навчання: українська

Розробники:

Кормільцев Володимир Володимирович, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, професор, старший викладач кафедри фізичної терапії та ерготерапії, w3rw0lf17@gmail.com

Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на формулювання знань про принципи застосування і ефекти від фізичних вправ в якості лікувального впливу; знань про методи у відновленні фізичних і функціональних рухів; знань щодо показань і протипоказання для різних типів вправ; основні методичні правила вибору терапевтичних вправ, в залежності від розміру реабілітаційного втручання. Обсяг дисципліни – 5 кредитів ЄКТС. Основні теми: основоположні та прикладні аспекти та поняття терапевтичних вправ; класифікація та принципи дозування вправ; області застосування терапевтичних вправ; клінічний менеджмент деяких патологічних станів; основи цілеспрямованого застосування терапевтичних вправ; специфічні сфери застосування терапевтичних вправ. Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю, заліку та екзамену.

Abstract of the discipline. The discipline is aimed at formulating of the knowledge about the principles of use and effects from physical exercises as well as a therapeutic effect; knowledge about the methods for restoring physical and functional movements; knowledge of indications and contraindications for different types of exercises; the basic methodological rules for choosing therapeutic exercises, depending on the size of the rehabilitation intervention. The volume of discipline is five ECTS credits. Main topics: basic and applied aspects and concepts of therapeutic exercises; classification and principles of dosage of exercises; the field of therapeutic exercises; clinical management of some pathological conditions; bases of purposeful application of therapeutic exercises; specific areas of therapeutic exercises. The final evaluation is based on the results of current control and scoring.

Мета навчальної дисципліни – отримання теоретичних знань та практичних навичок застосування та дозування терапевтичних вправ.

Обсяг навчальної дисципліни – 5 кредитів ЄКТС, які розподіляються у годинах:

Форми навчання	Види навчальних занять				Самостійна робота	Разом
	лекції	лабораторні	практичні	семінарські		
Денна	24	0	46	0	80	150

Статус навчальної дисципліни: обов'язкова.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: успішне опанування такими навчальними дисциплінами:

на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти: «Анатомія людини», «Фізіологія», «Біомеханіка», «Основи медичних знань», «Теорія та методика

фізичного виховання», «Оздоровчий фітнес», «Основи практичної діяльності у фізичній терапії та ерготерапії»;

Програма навчальної дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Номер і назва теми	Кількість годин							
	денна форма навчання				заочна форма навчання			
	усього	у тому числі			усього			
л.		прак.	с. р.	л.		прак.	с. р.	
Тема 1. Основоположні та прикладні аспекти та поняття терапевтичних вправ	24	8	6	10				
Тема 2. Класифікація та принципи дозування вправ	24	6	8	10				
Тема 3. Области застосування терапевтичних вправ	28	6	8	14				
Тема 4. Клінічний менеджмент деяких патологічних станів	24	2	8	14				
Тема 5. Основи цілеспрямованого застосування терапевтичних вправ	24	2	8	14				
Тема 6. Специфічні сфери застосування терапевтичних вправ	26		8	18				
Всього годин:	150	24	46	80				

Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Основоположні та прикладні аспекти та поняття терапевтичних вправ.

Терапевтичні вправи: вплив на фізичні функції; класифікація стану здоров'я, функціонування та інвалідність-еволюція моделей і пов'язана з ними термінологія; основи клінічного менеджменту та і прийняття клінічних рішень; стратегії ефективного здійснення втручань і конкретних завдань терапевтичного втручання.

Тема 2. Класифікація та принципи дозування вправ.

Класифікація фізичних вправ, що застосовуються з терапевтичною метою; основні лікувальні концепції вправ; принципи та методи дозування терапевтичних вправ; лікувальний ефект від прикладного застосування вправ.

Тема 3. Області застосування терапевтичних вправ.

Хребет: вправи і терапевтичні втручання; терапевтичні вправи для плечового поясу; терапевтичні вправи для вільної верхньої кінцівки; терапевтичні вправи для вільної нижньої кінцівки.

Тема 4. Клінічний менеджмент деяких патологічних станів.

Рекомендації по управлінню на основі етапів відновлення і діагностичних категорій; менеджмент терапевтичного втручання після ураження м'язких тканин; клінічний менеджмент захворювань кісток та суглобів; хірургічні втручання і післяопераційний менеджмент; клінічний менеджмент периферійних розладів нервової системи; клінічний менеджмент травм та захворювань хребта.

Тема 5. Основи цілеспрямованого застосування терапевтичних вправ.

Терапевтичні вправи для покращення міжм'язового контролю; терапевтичні методи для підвищення гнучкості та амплітуди руху; терапевтичні вправи на розвиток і покращення м'язової продуктивності, нервово-м'язової контроль, координацію рухів; терапевтичні методи при гострій і підгострій стадії захворювання та на ранніх етапах відновного лікування; загальні аеробні вправи і їх ефект на стан хребтового стовпа; стабілізаційне тренування: основні методи та техніки.

Тема 6. Специфічні сфери застосування терапевтичних вправ.

Особливі імплементаційні сфери терапевтичних вправ; терапевтичні втручання під час вагітності та пов'язаних з нею умов; терапевтичні вправи для неускладненої вагітності і післяпологового періоду; терапевтичні втручання при захворюваннях лімфатичної системи; терапевтичні вправи для управління лімфедемою; функціональне терапевтичне тренування.

Тематика практичних занять

Номер і назва теми дисципліни	Номер і назва теми практичних занять	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма

		навчання	навчання
Тема 1. Основоположні та прикладні аспекти та поняття терапевтичних вправ	1.Терапевтичні вправи: вплив на фізичні функції	2	
	2.Класифікація стану здоров'я, функціонування та інвалідність-еволюція моделей і пов'язана з ними термінологія	2	
	3.Основи клінічного менеджменту та і прийняття клінічних рішень	2	
Тема 2. Класифікація та принципи дозування вправ	4. Стратегії ефективного здійснення втручань і конкретних завдань терапевтичного втручання	4	
	5. Класифікація фізичних вправ, що застосовуються з терапевтичною метою	2	
	6. Принципи та методи дозування терапевтичних вправ	2	
Тема 3. Области застосування терапевтичних вправ	7. Лікувальний ефект від прикладного застосування вправ	2	
	8. Терапевтичні вправи для для плечового поясу	2	
	9. Терапевтичні вправи для вільної верхньої кінцівки	2	
	10. Терапевтичні вправи для вільної нижньої кінцівки	2	
Тема 4. Клінічний менеджмент деяких патологічних станів	11. Клінічний менеджмент захворювань кісток та суглобів	2	
	12. Клінічний менеджмент периферійних розладів нервової системи	2	
	13. Клінічний менеджмент травм та захворювань хребта	4	
Тема 5. Основи цілеспрямованого застосування	14. Терапевтичні вправи для покращення міжм'язового контролю	2	

терапевтичних вправ	15. Терапевтичні методи для підвищення гнучкості та амплітуди руху	2	
	16. Терапевтичні вправи на розвиток і покращення м'язової продуктивності, нервово-м'язової контроль, координацію рухів	2	
Тема 6. Специфічні сфери застосування терапевтичних вправ	17. Загальні аеробні вправи і їх ефект на стан хребтового стовпа	2	
	18. Стабілізаційне тренування: основні методи та техніки	2	
	19. Терапевтичні втручання під час вагітності та пов'язаних з нею умов	4	
	20. Терапевтичні вправи для неускладненої вагітності і післяпологового періоду	2	
Всього годин:		46	

Завдання для самостійної роботи студентів

Номер і назва теми дисципліни	Завдання	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Тема 1. Основоположні та прикладні аспекти та поняття терапевтичних вправ	1. Терапевтичні вправи: вплив на фізичні функції; класифікація стану здоров'я, функціонування та інвалідність-еволюція моделей і пов'язана з ними термінологія	4	
	2. Основи клінічного менеджменту та прийняття клінічних рішень	2	
	3. Стратегії ефективного здійснення втручань і конкретних завдань терапевтичного втручання.	2	
	4. Підготовка до практичного заняття з теми 1.	2	
Тема 2. Класифікація	5. Класифікація фізичних	2	

та принципи дозування вправ	вправ, що застосовуються з терапевтичною метою		
	6. Основні лікувальні концепції вправ	2	
	7. Принципи та методи дозування терапевтичних вправ	2	
	8. Лікувальний ефект від прикладного застосування вправ	2	
	9. Підготовка до практичного заняття з теми 3.	2	
Тема 3. Області застосування терапевтичних вправ	10. Хребет: вправи і терапевтичні втручання.	4	
	11. Терапевтичні вправи для плечового поясу.	4	
	12. Терапевтичні вправи для вільної верхньої кінцівки.	2	
	13. Терапевтичні вправи для вільної нижньої кінцівки	2	
	14. Підготовка до практичного заняття з теми 3.	2	
Тема 4. Клінічний менеджмент деяких патологічних станів	15. Рекомендації по управлінню на основі етапів відновлення і діагностичних категорій	2	
	16. Менеджмент терапевтичного втручання після ураження м'яких тканин	2	
	17. Клінічний менеджмент захворювань кісток та суглобів	2	
	18. Хірургічні втручання і післяопераційний менеджмент	2	
	19. Клінічний менеджмент периферійних розладів нервової системи	2	
	20. Клінічний менеджмент травм та захворювань хребта	2	
	21. Підготовка до практичного заняття з теми 4.	2	

Тема 5. Основи цілеспрямованого застосування терапевтичних вправ	22. Терапевтичні вправи для покращення міжм'язового контролю	2	
	23. Терапевтичні методи для підвищення гнучкості та амплітуди руху	2	
	24. Терапевтичні вправи на розвиток і покращення м'язової продуктивності, нервово-м'язової контроль, координацію рухів	2	
	25. Терапевтичні методи при гострій і підгострій стадії захворювання та на ранніх етапах відновного лікування	2	
	26. Загальні аеробні вправи і їх ефект на стан хребтового стовпа	2	
	27. Стабілізаційне тренування: основні методи та техніки	2	
	28. Підготовка до практичного заняття з теми 5.	2	
Тема 6. Специфічні сфери застосування терапевтичних вправ	29. Особливі імплементаційні сфери терапевтичних вправ	2	
	30. Терапевтичні втручання під час вагітності та пов'язаних з нею умов	2	
	31. Терапевтичні вправи для неускладненої вагітності і післяпологового періоду	2	
	32. Терапевтичні втручання при захворюваннях лімфатичної системи	2	
	33. Терапевтичні вправи для управління лімфедемою	2	
	34. Функціональне терапевтичне тренування	4	
	35. Підготовка до практичного заняття з теми 6.	4	
Всього годин:		80	

Очікувані результати навчання з дисципліни: формулювання знань про принципи застосування і ефекти від фізичних вправ в якості лікувального впливу; знань про методи у відновленні фізичних і функціональних рухів; знань щодо показань і протипоказання для різних типів вправ; основні методичні правила вибору терапевтичних вправ, в залежності від розміру реабілітаційного втручання, завдяки:

знанням: ефектів від запропонованих вправ, в залежності від характеру реабілітаційного втручання; механізмів лікувальної дії застосовуваних терапевтичних вправ; основних принципів і способів застосування різних терапевтичних вправ;

умінням: показати правильну техніку виконання терапевтичних вправ; правильно застосовувати терапевтичні вправи під час втручання; адекватно дозувати вправи, виходячи з даних реабілітаційних протоколів; розрізняти види терапевтичних вправ; оцінити стан хворого під час реабілітаційного втручання.

Порядок оцінювання результатів навчання з дисципліни

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів поточного контролю та екзамену.

Протягом семестру здобувач вищої освіти може отримати максимальну кількість балів – 100 як суму балів за результатами поточного контролю на практичних (семінарських, лабораторних) заняттях та під час консультацій науково-педагогічних працівників з тем, на які не передбачено аудиторних годин. Робочою програмою навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання, або в установленому порядку з тем, заняття з яких було пропущене здобувачем вищої освіти. Використовуються такі форми поточного контролю та розподіл балів, які може отримати студент за тему:

Номер і назва теми практичних занять	Засоби оцінювання	Кількість балів за тему
1.Терапевтичні вправи: вплив на фізичні функції	Експрес-контроль. Есе. Презентації.	5
2.Класифікація стану здоров'я, функціонування та інвалідність-еволюція моделей і пов'язана з ними термінологія	Тестування. Кейси.	5
3. Основи клінічного менеджменту та і прийняття клінічних рішень		5
4. Стратегії ефективного здійснення втручань і конкретних завдань терапевтичного втручання.	Реферат, доповідь та презентації на задану тему та їх	5

	обговорення.	
5. Класифікація фізичних вправ, що застосовуються з терапевтичною метою.	Експрес-контроль. Есе. Презентації.	5
6. Принципи та методи дозування терапевтичних вправ.	Експрес-контроль. Есе. Презентації.	5
7. Лікувальний ефект від прикладного застосування вправ.	Реферат, доповіді та презентації на задану тему.	5
8. Терапевтичні вправи для плечового поясу.	Експрес-контроль. Есе. Кейси.	5
9. Терапевтичні вправи для вільної верхньої кінцівки.	Тестування. Кейси.	5
10. Терапевтичні вправи для вільної нижньої кінцівки.	Тестування. Кейси.	5
11. Клінічний менеджмент захворювань кісток та суглобів.	Тестування. Кейси.	5
12. Клінічний менеджмент периферійних розладів нервової системи.	Тестування. Кейси.	5
13. Клінічний менеджмент травм та захворювань хребта.	Тестування. Кейси.	5
14. Терапевтичні вправи для покращення між'язового контролю.	Тестування. Кейси.	5
15. Терапевтичні методи для підвищення гнучкості та амплітуди руху.	Тестування. Кейси.	5
16. Терапевтичні вправи на розвиток і покращення м'язової продуктивності, нервово-м'язової контроль, координацію рухів.	Тестування. Кейси.	5
17. Загальні аеробні вправи і їх ефект на стан хребтового стовпа.	Експрес-контроль. Есе. Кейси.	5
18. Стабілізаційне тренування: основні методи та техніки.	Експрес-контроль. Есе. Кейси.	5
19. Терапевтичні втручання під час вагітності та пов'язаних з нею умов.	Тестування. Кейси.	5
20. Терапевтичні вправи для	Тестування.	5

неускладненої вагітності і післяпологового періоду	Кейси.	
		Усього: 100

Лектор під час завершення лекції з теми дисципліни знайомить здобувачів вищої освіти з відповідними завданнями для самостійної роботи та темами практичних занять.

Перед початком практичного (семінарського, лабораторного) заняття науково-педагогічний працівник ознайомлює здобувачів вищої освіти із формами поточного контролю, які будуть застосовуватись, і кількістю балів, які вони можуть отримати. Під час завершення кожного заняття кожному присутньому здобувачу вищої освіти оголошується кількість отриманих ним балів.

Здобувач вищої освіти, який протягом семестру отримав менше 34 балів, до заліку/екзамену не допускається, і може в установленому порядку пройти повторне вивчення цієї дисципліни.

Заліки/екзамени проводяться у порядку, визначеному у Положенні про організацію освітнього процесу в університеті.

Критерії оцінювання:

1. За участь у лекційному занятті студент отримує 1 бал.
2. Усна відповідь на питання практичного заняття оцінюється у 5 балів: 5 балів – студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує. 4 бали – студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей. 3 бали – студент засвоїв матеріал на репродуктивному рівні (переказування), приймає активну участь у роботі, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок. 2 бали – студент, який невпевнено переказує матеріал, під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок. 1 бал – студент, який не приймає участь в обговоренні питань на занятті. 0 балів – студент відсутній на занятті.
3. Виконання самостійної роботи, що підготував студент оцінюється у 5 балів: 5 балів отримує студент, який повністю розкрив тему самостійної роботи, використовував основну і додаткову літературу. Проявив самостійність і творчий підхід. Матеріал подано логічно і своєчасно. 4 бали отримує студент, який розкрив тему самостійної роботи за всіма пунктами плану, використав більшість рекомендованої літератури. Матеріал подано логічно, можливо не своєчасно. 3 бали одержує студент, який тему самостійної роботи розкрив не повністю (висвітлено не всі пункти плану, матеріал подано стисло). Використано недостатню кількість літературних джерел. Матеріал побудовано не логічно. 2 бали одержує студент, який розкрив незначну частину матеріалу (декілька пунктів плану), використав недостатню кількість літературних джерел. Відсутня логіка подачі матеріалу,

а також порушена цілісність системи знань. Матеріал подано не своєчасно. 1 бал – студент роботу написав формально, стисло, не своєчасно. 0 балів – студент повідомлення не підготував.

4. Реферати чи ессе студентів оцінюються у 5 балів. 5 балів – робота має самостійний і творчий характер. Тема повністю розкрита. Матеріал викладений логічно, послідовно, обґрунтовано. Реферат чи ессе оформлені згідно вимог. Обсяг відповідає нормі. Під час захисту студент орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до визначеної проблеми. 4 бали – тема розкрита, матеріал подано відповідно пунктам плану, використано запропоновані джерела інформації. Інколи спостерігається порушення логіки. Реферат чи ессе оформлені згідно вимог. Обсяг відповідає встановленій нормі. Під час захисту студент вільно володіє і орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до питання. 3 бали – лише простежується спроба підійти до написання реферату чи ессе самостійно і творчо. Однак план реферату чи ессе не досконалий. Загальний зміст недостатньо структурований. Простежується невміння групувати матеріал, знаходити зв'язки, встановлювати співвідношення між частинами. Обсяг відповідає нормі. Під час захисту студент володіє інформацією на початковому рівні. 2 бали – реферат чи ессе написані нашвидку, фрагментарно. План відсутній або не відповідає змісту і формі. Тема розкрита частково. Під час захисту студент оперує лише загальними фразами. Структура доповіді не витримана, матеріал побудовано не логічно. 1 бал – реферат чи ессе написані фрагментарно. План відсутній або не відповідає змісту і формі. Тема не розкрита. Під час захисту студент не може відтворити матеріал. Доповідь стисла, не логічно побудована. 0 балів – реферат чи ессе не написані і не захищені.

5. Комп'ютерна презентація студентів оцінюються у 5 балів: 5 балів – робота має самостійний і творчий характер. Тема повністю розкрита. Матеріал викладений логічно, послідовно, обґрунтовано. Обсяг відповідає нормі (15 – 20 слайдів). Під час презентації студент орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до визначеної проблеми, володіє майстерністю усної доповіді. 4 бали – простежується творчий підхід при підготовці презентації. Тема повністю розкрита, матеріал подано послідовно. Інколи спостерігається порушення логіки. Презентація оформлена згідно вимог. Обсяг відповідає встановленій нормі. Під час презентації студент вільно володіє і орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до питання. 3 бали – загальний зміст недостатньо структурований. Простежується невміння групувати матеріал, знаходити зв'язки, встановлювати співвідношення між частинами. Обсяг відповідає нормі. Студент не повністю розкрив тему, вивчено недостатню кількість джерел інформації. Під час презентації студент володіє інформацією на початковому рівні. 2 бали – презентація підготовлена нашвидку, фрагментарно. Відзначений не самостійний підхід до виконання. Тема розкрита частково. Під час презентації студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Структура доповіді не витримана, матеріал побудовано не логічно.

1 бал – презентація підготовлена фрагментарно. Тема не розкрита. Під час презентації студент не може відтворити матеріал. Доповідь стисла, не логічно побудована. 0 балів – презентація не підготовлена.

Залікові вимоги та екзаменаційні вимоги:

1. Терапевтичні вправи: вплив на фізичні функції; класифікація стану здоров'я, функціонування та інвалідність-еволюція моделей і пов'язана з ними термінологія;
2. Основи клінічного менеджменту та і прийняття клінічних рішень.
3. Стратегії ефективного здійснення втручань і конкретних завдань терапевтичного втручання.
4. Класифікація фізичних вправ, що застосовуються з терапевтичною метою.
5. Основні лікувальні концепції вправ.
6. Принципи та методи дозування терапевтичних вправ.
7. Лікувальний ефект від прикладного застосування вправ.
8. Хребет: вправи і терапевтичні втручання.
9. Терапевтичні вправи для плечового поясу.
10. Терапевтичні вправи для вільної верхньої кінцівки.
11. Терапевтичні вправи для вільної нижньої кінцівки.
12. Рекомендації по управлінню на основі етапів відновлення і діагностичних категорій.
13. Менеджмент терапевтичного втручання після ураження м'яких тканин.
14. Клінічний менеджмент захворювань кісток та суглобів.
15. Хірургічні втручання і післяопераційний менеджмент.
16. Клінічний менеджмент периферійних розладів нервової системи.
17. Клінічний менеджмент травм та захворювань хребта.
18. Терапевтичні вправи для покращення міжм'язового контролю.
19. Терапевтичні методи для підвищення гнучкості та амплітуди руху.
20. Терапевтичні вправи на розвиток і покращення м'язової продуктивності, нервово-м'язової контроль, координацію рухів.
21. Терапевтичні методи при гострій і підгострій стадії захворювання та на ранніх етапах відновного лікування.
22. Загальні аеробні вправи і їх ефект на стан хребтового стовпа.
23. Стабілізаційне тренування: основні методи та техніки.
24. Особливі імплементаційні сфери терапевтичних вправ.
25. Терапевтичні втручання під час вагітності та пов'язаних з нею умов.
26. Терапевтичні вправи для неускладненої вагітності і післяпологового періоду.
27. Терапевтичні втручання при захворюваннях лімфатичної системи.
28. Терапевтичні вправи для управління лімфедемою.
29. Функціональне терапевтичне тренування.

Рекомендовані джерела інформації:

Основна література:

1. Попов СН Лечебная физическая культура. Учебник для институтов физической культуры. М.: Физкультура и спорт, 2007. 608с.
2. Теория и методика физического воспитания. Под общей ред. Т.Ю. Круцевич. К.: Олимпийская литература, 2003. в 2-ух т.
3. Марченко ОК Основы физической реабилитации. К.: Олімпійська література, 2012. 526с.
4. Бар –ОР О, Роланд Т, „Здоровье детей и двигательная активность”. К.: Олімпійська література, 2011. 521с.
5. Cameron MH, Monroe LG Physical Rehabilitation: Evidence-Based Examination, Evaluation, and Intervention. St. Louis: Saunders, an imprint of Elsevier Inc., 2007. 3728 с.
6. Kisner C, Colby LA Therapeutic exercise : foundations and techniques. Philadelphia: F. A. Davis Company, 2012. 1057 с.
7. Weiss LM, Weiss JM, Pobre T Oxford American Handbook of Physical Medicine and Rehabilitation. New York: Oxford University Press Inc., 2010. 482 с.

Додаткова література:

1. Фізична культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві. Сбірник наукових праць. Вінниця, 2011. 206с.
2. Богдановська НВ Фізична реабілітація хворих різних нозологічних форм. Навчальний посібник. Запоріжжя, 2011. 314с.
3. Козырева ОВ Физическая реабилитация. Лечебная физкультура. Кинезитерапия. Учебный словарь – справочник. Москва: Советский спорт, 2010. 280с.
4. Дубровский В.И. ЛФК. М.: Владос, 2004. 623с.
5. Милукова ИВ, Евдокимова ТА Полная энциклопедия лечебной гимнастики. СПб.: Сова. М.: Эскмо, 2003. 512с.
6. Мурза ВП Фізична реабілітація. Навчальний посібник. К.: Олан, 2004. 559с.
7. Гері Окомото. Основи фізичної реабілітації. Перек.з англ. Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. 325с.
8. Гусева ИГ, Осадчая ТЮ Физиотерапевтические методы реабилитации. Учебное пособие для студентов-реабилитологов институтов физического воспитания и спорта. Луганск, 2002. 178с.
9. Медицинская реабилитация. Под.ред. В.А. Епифанова. М.: Прогрессинформ, 2005. 326с.

Електронні ресурси:

1. Cochrane Library. [Internet]. Available at: <https://www.cochrane.org/>
2. Physiotherapy Evidence Database. [Internet]. Available at: <https://www.pedro.org.au/>

3. US National Library of Medicine National Institutes of Health. [Internet].
Avaliable at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>